

ZEMFİRA ZÜLALOVA

AZƏRBAYCAN MİLLİ OPERASININ FƏDAİSİ

*Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti,
«Şöhrət nişanı» ordenli*

AZƏRBAYCAN MİLLİ OPERASININ FƏDAİSİ

ƏLİ ZÜLALOV

*Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti,
«Şöhrət nişanı» ordenli*

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı-2008

zirlənir. Çünkü Əli Zülalovun həm xanəndə, həm də aktyor olmaqla xalqımızın yaddaşında qalmasına haqqı var.

Oxuculara onu da xatırlatmaq istərdim ki, öz imkanlarını nəzərə alaraq Əli Zülalov haqqında yazmağa başlayanda ulu tanrıının köməyinə, xeyirxah insanların mənəvi saflığına və səxavətinə, bir də zəkamızla qələmimizin arasındaki mehriban ünsiyətə bel bağlayaraq işə başladıq. Ustad xanəndə, görkəmli opera aktyoru, gənc nəsillərə nümunə olan Əli Zülalov hələ sağlığında onu sevənlərin qəlbində özünə yuva qurmuşdu. Odur ki, opera sənətinin milli iftixarı olan Əli Zülalov oynadığı rollarla, oxuduğu xalq mahnıları ilə Şuşadan başlanan ömür yolunu Bakıda sona çatdırса da, onun təbiət qoynunda, açıq səmada heykəli, büstü qoyulmasa da, o, əbədi olaraq onu tanıyanların qəlbində özünə mənəvi abidə yaratmışdır. Zənn edirəm ki, Əli Zülalovun həyat və yaradıcılığından bəhs edən bu kitab küsəgün bir ruhun sevincinə səbəb olacaq. Ümidvaram ki, qədirbilən oxucular səmimiyyətlə yazılmış bu kitaba elə səmimi də münasibət bildirəcəklər. Kitabın məzgi-mənası haqqında qısaca da olsa tanış oldunuz.

A.Y. 249650

Zülalov Əli Əbdül oğlunun daxili də, zahiri görkəmi də çox gözəl olan bu insanın dünyaya gəldiyi günü heç kim dəqiq bilmir. Amma ehtimal olunur ki, o, 1893-cü ilin ortalarında, yaxud mart-aprel aylarında Şuşanın «Dabbaxlar», həm də «xanəndələr» məhəlləsi adlanan məhəllədə dünyaya göz açıb. Xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, Qarabağın məşhur xanəndələri əmisi Əbdülbaqi Zülalov (Bülbülcan), Tükverdi Həsən, Musa Şuşinski və başqaları da bu məhəllədə anadan olmuşdular.

Əli müəllim səhbətlərinin birində deyirmiş ki, hələ əmisi Bülbülcan 1876-ci ildə Şuşadan Tiflisə köçməsdür. Çar III Aleksandr və arvadı ilə Tiflisin «Müctehid bağı»nda gəzərkən görüşmüştür. Şərqiñ məşhur xanəndəsi Əbdülbaqi Zülalov, yəni Bülbülcan 1893-cü ildə Şuşaya istirahətə gəlibmiş. Ümumiyyətlə, Əbdül-

bağı Zülalov Tiflisdə yaşadığı dövrə (1875-1905) hər il yayda Şuşaya istirahətə gələrmiş.² Əli Zülalovun, yəni atam dünyaya gələndə əmisi Bülbülcən kimi tanınan Əbdülbaqi Zülalov Şuşada olub, qardaşı Əbdül kişini də Əlinin dünyaya gəlməsi münasibətilə təbrük edib. Deyildiyinə görə, balaca Əlinin beşiyinin başında ilk zəngulə vuran da, ona xeyir-dua verən də əmisi Bülbülcən olub. Əbdül kişi atasının adını da öz ogluna qoymaqla atalarının adını əbədiləşdirmək istəmişdi.

Balaca Əli erkən yaşlarından atasını itirdiyinə görə həyat onu imtahana çəkməli olmuşdur. Ümmüyətlə, Zülalovlar ailəsinin facisi hələ 1898-ci ildə baş vermişdi. Hələ balaca Əlinin 5 yaşı olanda atası Əbdül kişinin başını ermənilər kəsmişdilər. Bu faciədən sonra ailədəki 7 uşaqdan yalnız iki uşaq, Əli və Qəmbər qalmışdır. Əli Zülalovun anası Güllüş xanım 25 yaşında ikən-dul qalmış, məcburiyyət qarşısında qalaraq bir müddət Aşqabadda yaşamalı olmuşdur. Ailənin taleyi haqqında ətraflı ayrıca guşədə bəhs ediləcəyini nəzərə alaraq Əli Zülalovun həyat səhnəsini yarımqı qymamaq məqsədilə onu davam etdirək: Beləliklə, hələ uşaqlıqdan, xoşbəxtliyin üzünə gülmədiyi bir çağdan

başlayaraq ailənin qayğıları onun üzərinə düşmüdü. Həmin dövrə mükəmməl təhsil almaq üçün pulun zəruriliyi bir çox uşaqlar kimi balaca Əlinin də arzularını buxovalayırdı. Amma bir hikmət daima mahiyətini saxlamaqdadır. «Dərd verən təbiət dərman da verər» deyimi özünü doğrultdu. İstedad balaca Əlinin qolundan tutub goləcək yolunu müəyyən etməkdə idi.

1902-ci ilin avqust ayında Şuşada «İsfəndiyarovun bağı»nda el şənliyi keçirilmiş. Azərbaycanın görkəmli ziyalısı, maarifçisi Firudin bəy Köçərli bu xalq toplantılarında çıxış edəndən sonra Kərim bəy Mehmandarov və başqa xalq ziyalıları Şuşa şəhər xəstəxanasının açılışını yüksək ruh yüksəkliyi ilə qeyd edirlər. Şuşanın vətənpərvər ziyalılarından olan Firudin Şuşinski həmin hadisəni dəqiqliyi ilə, bir qədər də beynəlmiləcəsinə tədqiq edərək yazırırdı: «Məşhur ədəbiyyatşunas Firudin bəy Köçərli bu dostluq məclisində. Azərbaycan dilində çıxış edərək öz həmyerililərinin tədbirlərini alqışladı, sonra böyük konsert oldu. Konsertdə Cabbar Qaryagdi oğlu, Keçəçi oğlu Məhəmməd, tarzən Məşədi Zeynal, Arsen Yonamışev və gənc xanəndə Məşədi Məmməd çıxış etdilər.³

² F.Şuşinski. Azərbaycan xalq musiqiciləri. B., 1985, s. 86.

³ F.Şuşinski. Azərbaycan xalq musiqiciləri. Bakı, 1985, s. 132.

Təbii, bənzərsiz, təmənnasız və əbədi məhəbətin ovsundan xilas ola bilmeyən və Qazaxda məşhurlaşan, Qazaxda müəllim seminarıyasını yaranan, əslən qarabağlı olan məşhur alim Firdun bəy Köçərlidaima istedadlar axtarışında olardı. O, xalqına təmənnasız xidmətdən zövq alar, doğma Qarabağa yeni istedadlar sərənginə gələrdi.

Firdun bəy Köçərlidən isə bu hadisədən çox məraqlı bir məlumat vermişdir. O, yazırkı ki, «Dəlik daşın» üstündə 5-6 uşaq oturub oxuyurdular. Demək olar ki, onlar 9-10 yaşlarında olardı. Bu uşaqlar qəzəlləri, ala-yarımçıq şərləri ordan-burdan oxuyurdular, amma yaxşı səsləri var idi. Kərimbəy Mehmandarovatəvəqqə etdim ki, gəl, bu uşaqları yoxlayaq görək bunnarın qabında nə var. Uşaqlar bizi görüb ayağa durdu, adəblə baş əyidər. Bu zabitli, səliqə-səhmanla geyinmiş müsəfirlər uşaqları nəzərdən keçirdikdən sonra soruşurlar:

-A bala, nəyi oxumağı bacarırsınız?

-Nəyi istəsəniz.

Qonaqları maraq daha da bürdü və uşaqların belə cəsarətli cavabından ürəklənən qonaqlar yenidən soruştular. Ə, necə yəni hər nə istəsən? Uşaqlar-

dan biri qabağa çıxıb çox cəsarətlə, əmi, şikəstə oxuyum? Qonaqlar, bir ağızdan, «oxu bala!» dedilər. Boyca balaca, hələ səsi tam formalaşmamış bir uşaq Azərbaycan musiqisine məlum gözəl bir şikəstə oxudu:

*Mən aşiq Qarabağa,
Müştəqəm Qarabağa,
Kimin könlü istəyir,
Buyursun Qarabağa.*

Bədahətən yanlıqlı, avazla deyilən bu şikəstə, görkəmlı ədəbiyyat bilicisi Firdun bəyi, doğrudan da, xəyalə dalmaga məcbur etmişdi. Uşağın oxuduğu şikəstə Firdun bəyin xoşuna gəlməmişdi. O, qanrlaraq Kərimbəy Mehmandarov - Ə, Kərimbəy, görürsən də, bu torpağın hər qarışında bir istedad yetişir. Sonra uşağın başını tumarlayaraq,

-Adın nədir?

-Əli.

-Oxumağı kimdən öyrənmisən?

-Əmimdən?

-Ə, əmin kimdi?

-Əbdülbaqi.

-Ə, hansı Əbdülbaqi?

-Tanımirsan? Əbdülbəqi Zülalovu deyirəm dana!

Firidun bəy o saat anladı ki, səhbət Şərqi ən böyük xanəndələrindən olan Əbdülbəqi Zülalovdan, yəni Bülbülçandan gedir. O, tərzini pozmadan Kərim bəyə: Kərimbəy, görürsəndə, «ot kökü üstə bitər» demişlər. Qonaqlar uşaqlarla səmimi görüşüb ayrıldılar. O zaman məşhur alimi, ədəbiyyatşunası və görkəmli məarif xadimini valeh edən uşaq sonralar Üzeyir Hacıbəyov kimi dahidən dərs alan, Azərbaycan Opera sənətinin klassiklərindən birinə çevrilən Əli Zülalov idi.

...Hələ Bakıya gəlməyə, sərbəst oxumağa, opera ilə tanış olmağa, tanınmağa, söhrətin yüksək pillələrinə qalxmağa çox var idi. Balaca Əli Şuşada Saatlı məhəlləsindəki Başmaqçı bazarında Çarıqçı Bahadır, «Torpaq meydanında» Dabbax Məhəmmədquluya, gah Seygah İslama, gah əmisi Əbdülbəqi Zülalova, gah Bahadır Mehrali oğluna və yaxud zamənmizin ulu sənətkarı Cabbar Qaryağıdı oğluna bənzəmək istəyir, ara-sıra bu nəhəng sənətkarları yamsıla mağşa da çalışırdı.

Amma, qəribə bir təsadüf Əli Zülalovu heç kimin yox, məhz öz yolu ilə getməyini ona dikta etdi.

Bu necə olmuşdu?

Birinci dünya müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar çarizmin milli ucqarlırlara nəzarəti nisbətən zəifləmişdi. Qarabağda, xüsusilə Şuşada həyat şəraitini tədricən aqışlaşmaqdır idi. Əli Zülalovun qohumlarının bir çoxu Bakıya köçmüdürlər. Qohumlarından hətta Orta Asiyaya köçənlər də var idi. Onsuz da uşaqlıqdan ata qayğıından məhrum olmuş Əli Zülalovun Şuşada güvəndiyi və imkanlı elə bir qohumu qalmamışdı. Bu səbəbdən, həmçinin musiqiyyə olan həvəsi, Üzeyir bəyin qayğışlı haqqında yayılan sədalar gənc Əli Zülalovun Bakıya gəlməsini zəmin hazırladı. Bu o zaman idi ki, Hacı Hüsnü, Məşədi İsi, Səttar, Əbülhəsən xan İqbal, Keştazlı Həsim, Ala Palaz oğlu Molla Rza, Əbdülbəqi Zülalov, Cabbar Qaryağıdı oğlu Şahnaz Abbas, Şəkili Ələsgər, Mirzə Məhəmmədhəsən, Malibəyli Həmid, Zabul Qasim, Seygah İslam, Məşədi Məmməd Fərzəliyev, Seyid Şuşinski, Zülfü Adığzəlov, Məşədi Zeynal, Mirzə Mənsur Mənsurov, Məşədi Cəmil Əmirov⁴ və başqa dahi sənətkarlar dün-yaya səs salmışdır. Onların yaradıcılığı, sənətdəki uğurları, bənzərsiz musiqi istedadları, ən başlıcası şəxsi nümunələri şübhəsiz ki, Əli Zülalov kimi istedadlı

⁴ F.Şuşinski. Azərbaycan xalq musiqiçiləri. B., 1985, s. 14.

gənclərin yaradıcılıq ilhamını daha da ruhlandırdı. Onu da deyim ki, gənc Əli Füzulinin, Natəvanın, M.Ə.Sabirin, S.Əzimin, Ə.Vahidin qəzəllərinin çoxunu Qarabağın toy məclislərində hələ uşaq ikən əzberləmişdi. Belə toy məclislərinin özü də bir məktəb idi. Bunuñla bərabər adlı-sanlı xanəndələrin oturuşu, duruşu, məclisdə özlərini aparmaları Əli Zülalov kimi gənc xanəndəyə layiqli şagird kimi yetişməyə ruh verir, gənc Əlini səhnəyə hazırlamaqdə misilsiz rol oynayırdı. Bu barədə Əli Zülalov xatirələrində yazırı ki, «ömrünün 40 ilini teatr sənətinə həsr etmiş H.Sarabskidiən o, çox şey öyrənmişdir». Məşhur xanəndə və aktyor H.Sarabski ilk dəfə Şuşaya 1913-cü ildə qatsrol səfərinə gəlmışdı. Digər zonalarda avqust ayının isti keçməsinə baxmayaraq, Şuşa sərin, cazibədar və qonaqlı-qaralı idi. Bu haqda H.Sarabski xatirələrinin birində yazırı: «1913-cü ildə birinci dəfə Qarabağa qastrola getdim. Şəhərin ziyalıları, tələbələri məni qarşılamağa çıxmışdır. Tamaşaşa bir neçə gün qalmış tamaşanın biletleri satılıb qurtarmışdı. Tamaşadan yarım saat qabaq salonda və ətrafında adam əlindən yox idi. Dedi ki, «yerlər satılıb» cavab verirdilər:

-Biz heç nə bilmirik. Teatr oynayırsınız, bu da sizin pulunuz...»

Müdir gəldi ki, «nə etməli, aləm biletli-biletsiz dolub teatra». – Dedim gedin zəlin pəncərələrini açın, hamı eşitsin. Tamaşanı başladıq... Pərdə açıldı. «Şəbuhicran» xor ilə oxundu. Camaat sakit oldu. Mən səhnəyə çıxdım. Oxumaq istədim. Bu zaman camaatın gurultulu alqışları altında səhnəyə gül-çiçək dəstələri töküldü. Mən təzimdən sonra alqışın kəsilməsini gözlayirdim. Amma alqış davam edirdi... Nəhayət, pərdə salındı və camaat sakit oldu.

O gecə (7 avqust) oynadığım Məcnunu deyə bilmərəm ki, necə oynamışam. Qarabağda üç tamaşa verdikdən sonra Bakıya qayıtdıq.⁵

Gənclik illərində baş vermiş bu tarixi hadisəni sonralar, yəni Opera və balet teatrında çalışarkən Əli Zülalovun əlyazmalarından oxuyuruq ki, H.Sarabskinin «Leyli və Məcnun» tamaşasına bilet almağa pulu olmayan Əli Zülalov teatrin pəncərəsinə dirşəşənmiş istəyirmiş, amma boyu çatmırımuş. Bu zaman tanımadığı Bakıdan gəlmiş bir adam bütün uşaqları zala buraxdırır. Oturacaqda yer olmadığından döşəmə üzə-

⁵ F.Şuşinski. Azərbaycan xalq musiqiçiləri. B., 1985, s. 254.

rində oturan uşaqlar sonradan bilirlər ki, bu xeyirxah adam görkəmli aktyor Hüseynqulu Sarabski imiş.

Respublikanın əməkdar artisti, «Şöhrət nişanı» ordenli Əli Zülalovun həyat səlnaməsini vərəqlədikcə onun taleyində mərhələləri ister-istəməz görmək olur. Belə ki, atasının ermənilər tərəfindən qəddarlıqla qətl yetirilməsindən sonra anası və qardaşı Qəmbər Zülalovla Aşqabada köçməyə məcbur olan Zülalovlar ailəsi cəmi dörd il Aşqabadda yaşaya bilirlər. Çünkü Azərbaycanın musiqi besiyi olan Şuşa istedadlı və gənc Əlini daima özünə cəlb edirdi. Bu haqda Əli Zülalovun qızı Elmira xanım Zülalovanın dediklərindən:

- Atam Əli Zülalov çox həssas və qayğıkeş adam idi. Biz aktyorlar evində yaşayırdıq. Atam işdən sonra bizi sahil bağına, indiki Milli parka gəzdirməyə aparardı. Bir dəfə biz atamlı Dağüstü parka getmişdik. Oradan şəhəri seyr edərək köksünü örtüdü və dedi: - Bura yüksəkliyinə və ağacların sıxlığına görə Şuşanı xatırladır. Görürsünüz mü, burada hava necə təmizdi. Amma Şuşanın yerini verməz. Belə bir məqamda Elmira xanım ərköyüncəsinə atasına, ay ata, həm deyirsən Şuşaya oxşayır, həm də deyirsən Şuşa ola bilməz. Öz sözünü özün'inkar edirsən ki! Əli müəllim dərhal cavab verir

ki, a qızım, həyat elə inkari-inkar qanunundan ibarət deyilmi? Mən sonra bildim ki, atam təkcə materialist fəlsəfəni deyil, həyat fəlsəfəsini də yaxşı bilirmiş».

Əli Zülalovun həyatını mərhələlərlə arasındaşıdırıqda onu üç mərhələyə bölmək olar. Uşaqlıq illərinin keçdiyi Şuşa dövrü, müəyyən bir mərhələni təşkil edən Aşqabad dövrü və 1914-cü ildən başlanan Bakı dövrü.

Əli Zülalovun qızı Solmaz xanım Zülalovanın dediklərinə görə Əli Zülalov Bakıya göləndə qohumları, özü də imkanlı olan Vəlixanovların evinə pənah gətirmiştir. Deyilənə görə, əslən şusalı olan Vəlixanovlar Bakı mühitində tanınmış adamlar idilər və geniş imtiyazlara malik imişlər. Bu haqda Əli Zülalovun xatirələri maraqlıdır. O, söhbətləri zamanı tez-tez deyərmış ki, mən Şuşa mühitində Bakı mühitinə düşəndə çox sıxıntı keçirirdim. Bəzən qohumlarım gildə hədsiz iştahim olmasına baxmayaraq çörək yeməyə utanırdım. Bəzən xörəkdən doymadığım halda deyirdim ki, doymuşam. Çünkü şəhərdə tez-tez eşidirdim ki, kənd uşaqları iştahlı olur. Kənd uşaqlarına bəzən də acgöz deyirdilər. Bax, bu «acgöz» sözündən yamanca qorxurdum. Düzü qorxmurdum, sadəcə olaraq söz götürən, asanlıqla minnati qəbul edən deyildim. Bu xüsü-

səsinə oyanıb eyvana çıxır. Əli Zülalovla Qəmbər Zülalovu aşağıda görəndə deyir: «Deyirəm axı, bu səs şorənlıq adamının səsinə oxşamır: ə, nə qoşa dayanmışınız, elə bil, şəkil çəkdirdəcəksiniz, evə qalxın dayna». Əli Zülalovun sənət dostları çox idi. Bu təmkinli, səli-qə-səhmanlı, çox yaraşlı və ağır təbiətli kişi dostluqda şəffaflığı qoruyan adam idi».

Məşhur xanəndə Sahib Şükürov onun dostlarından idi. O, deyirdi ki, «Mən Əli Zülalovla 40 ildən artıq dostluq etmişəm. Biz ailəvi dost idik. O, aktyorlar evində yaşayırdı. Bir dəfə mən Səlyana toya dəvət almışdım və Azərneft meydanında çalğıçıları gözləyirdim. Birdə gördüm budu Zülalov qardaşları gəlir. Görüşdük, xoş-bəşdən sonra soruşdum ki, belə hara gedirsınız? Allah qoysa. İki ki də birdən dilləndilər ki, Səlyana. Dedim ə, nə yaxşı oldu, birlikdə gedərik. Bu dəmdə çalğıçılar da galib çıxdılar. Qərara gəldik ki, xaltura edən şəxsi maşınlara yaxınlaşış Səlyana gedək. Funikulyorun yanında bir maşına yaxınlaşdıq, məni sürücü görən kimi tanıdı və soruşdu ki, bəs bunlar kimdir. Dedim bunlar məşhur opera müğənniləridirlər. Sürücü yenə də tanımadı. Birdən Qəmbər Zülalov sürücübən soruşdu: ə, qağı sən «Leyli və Məcnun»a,

«Koroğlu»ya, «Nərgiz»ə baxmışan? Sürücü cavab verdi ki, «Leyli və Məcnun», «Koroğlu» haqqında eşitmişəm, amma o Nərgiz arvada baxmamışam. Sürücünün bu cavabından sonra hamımız gülüşdük. Bunu görən Qəmbər eləmə tənbəllik, əlini qulağının dibinə qoyub bir şikətə oxudu, düzü mən də məəttəl qaldım. A, kişi, insanda da açıq havada belə güclü diapazonlu səs olarmış. Sürücü də maddim-maddim Qəmbərə baxırdı. Nəhayət, özünü gəlib dedi: Qərdeş, alə sən lap istedamışsan. Bax, beləcə oxuya-oxuya özümüz də hiss etmədən Səlyana çatdıq».

Əli Zülalovun tərcüməyi-hali ilə tanış olduqca bu insanın keçdiyi həyat yolu, bu yollardakı «enişlər», «yoxuşlar», dolanbaclar, bu insanın taleyinin uşaqlıq mərhələsindəki üzüntülü anlar adama bəzi klassiklərin acinacaqlı uşaqlıq illerini xatırladır. Belə ki, Əli Zülalovun tərcüməyi-halında bir yer var. «Mən 5 yaşında ikən, atamı qətlə yetiriblər. 4 il Aşqabadda əminin himayəsi altında yaşamışam. 9 yaşında yenidən Şuşaya qayıdır çəkməçi köməkçisi işləmişəm». Əli Zülalovun taleyinin üzüntülü anlarını mən bilə-bila bu sahifəyə daxil etdim ki, bu haqda aqsaqqal xanəndəmiz Sahib Şükürov gözəl bir xatirə danışmışdı. O, deyirdi

ki, 50-ci illər idi, rayonlara qastrol səfərinə hazırlaşır-
dıq. Bir gün Əli Zülalovla məsləhətləşdik ki, adama
bir cüt ayaqqabı tikdirək. Pasaj bazarının yanında
ayaqqabı sexinə girdik. Bizi müxtəlif ayaqqabı çeşid-
ləri təklif etsələr də, Əli Zülalov bəyənmədi. Baş ustası
çağırib anbardan dəriləri gətirtdi və bir dörəni seçib
dedi: usta bax, bu dəridən bizi iki cüt ayaqqabı tik.
Usta bizə qəribəcəsinə baxıb soruşdu: Siz haradan bil-
diniz ki, bu ən yaxşı materialdır? Əli müəllim təmkinini
pozmadan – deyəjəm, tələsmə, dedi. Sonra qəlibləri
gətirtdi və bizə tikiləcək ayaqqabıların çeşidlərini izah
etdi. Səliqə-səhmanla geyinmiş adamların bu sənəti
gözəl bilmələri ustaları heyran etdi. Üstəlik onlar bi-
ləndəki biz qarabağlıyıq, özü də Şuşadan, hər şey ay-
dın oldu. Nəhayət, Əli müəllim ustaların narahatlılığı-
na son qoyaraq «Ə, bajıoğlu mən bu sənətdə hələ uşaq-
lıq illərində İsləmişəm, özümde «dabbaqlar» məhəllə-
sindənəm». Ustalarə və mənim özümə də məlum ol-
mayan bir çox mətləblər aydınlaşdı. Ayaqqabıları
alanda ustalar biləndə ki, biz artistik, nə qədər cəhd
göstərdik, bizdən pul almadılar».⁸

⁸ S. Sükürovun dediklərindən. Bakı, 2003.

Əli Zülalovun taleyinin xoşbəxt anlarını təşkil
edən hadisələrdən biri onun toy mərasimi olmuşdu. O,
hələ Şuşada yaşayarkən «qızılış Azad» adlı birisi ilə
dostluq edirmiş. 1928-ci ilin yayında Şuşada olarkən
Azad kişi soruştur ki, ə, qaşa niyə evlənmirsən? Əli
müəllim cavab verir ki, ə, evləndirdin ki, evlənmədim.
Bu sözdən sonra Azadın 16 yaşlı bacısı qızını Əli
Zülalova verirlər. Bir qədər qısqanc olan Kübra xanım
Əli müəllim Bakıya gətirir və bu gənc ailənin birgə
xoşbəxt günləri başlayır. Bu dövrə Kubra xanım Ba-
kıda Əli Bayramov adına klubda təşkil edilmiş savad-
sızlığı ləğv etmək üçün qadınlardan ötrü təşkil edilmiş
kursda təhsil alır. 35 il birgə ömür sürən Əli və Kübra
Zülalovların çox mehrİban ailəsi olmuşdur. Aildə üç
qız böyüyürdü. Dövrün, ictimai-siyasi mühitin ziddiy-
yəti olmasına baxmayaraq Əli Zülalov ailəsinə, xalqına,
Vətəninə sədaqətlə xidmət edir, heç bir siyasi kom-
paniyaya qoşulmur. Ömrünün sonuna dək siyasi mə-
sənəsubiyət baxımından bitərəf qalır.

Siyasi mənsəbliyyət dedikdə Kubra xanımın
xatirələrindən bir epizodu xatırlatmaq yerinə düşərdi.
Həmin günləri çox çatınlıkla xatırlayan Solmaz xanım
danışır ki, 37-ci ildə anamın dediyinə görə, atamı həbs

etmək istəyiblər. Anam rəhmətlik bu hadisəni bəlkə bizi on dəfə danışıb. Deməli, bir gecə atam səhərə yaxın evə gəlib çıxıb. Anam çox naharat olub. Nəhayət, atam gələndə rəngi ağappaq imiş, məlum olub ki, onu NKVD-də daprosa çağırıblarmış. Bu hadisədən sonra atamın ürəyi ağrımağa başlayıb. Adamları həbs etdiğdən sonra döyüb əzab verirdilər, sonra da nəyə lazımdırsa qol çəkdirirdilər. Atam məogrur adam idи, ona görə də heç bir sənədə qol çəkməmişdi və heç bir orqanla əməkdaşlıqla razı olmamışdı».

Əli Zülalovun həyatda dostları çox olmuşdur. Onlardan teatrın baş dirijoru Əşrəf Həsənovu, Ağababa Bünyadzadəni, bəstəkar Süleyman Ələsgərovu, kamancı çalan Hafiz Mirzəliyevi, Əlövsət Sadixovu, Quşlam İsgəndərovu, Bülbülü, Həqiqət Rzayevanı, Hacıbala Hüseynovu, bəstəkar Səid Rüstəmovu göstərmək olar.

Əli Zülalovun həyatı barədə çox yazmaq olardı. Çünkü zəngin həyat yolu keçmiş bu aktyorun taleyinin səlnaməsini vərəqlədikcə, hər bir səhifədə zəngin insan ömrünün tarixçəsi ilə rastlaşırsan.

Ailə həyatı qurdुqları il dövrlərdə ağır həyat tərzini daha da ağırlaşdırın bir hadisə baş verir.

Ömür-gün yoldaşı Kübra xanımın ayaqları tutulur. Deyilənə görə, Əli müəllim Buzovnada kirayə etdiyi bağda Kübra xanıma özü qulluq edərmiş. O, Kübra xanımı gündə iki dəfə qucağına alaraq dəniz qıraqına aparar, onu quma basdırırmış. Bu minvalla Əli müəllim Kübra xanımın sağalmasına nail olur.

1952-ci ildən fərdi təqaüdə çıxan Əli Zülalov opera və balet teatrından rəsmi uzaqlaşa da, onun qəlbİ həmişə opera səhnəsində idи. O, gənc ifaçılara dəyərli məsləhətlər verər, səhnə mədəniyyəti, aktyor məogrurluğu təlqin edərdi. Onun operaya gəlişi, gənc aktyorlarla görüşü həmişə yadda qalan olardı.

Hər gün səhərlər ən çox sevdiyi Xəzərlə salamlaşan, Xan Şuşinski, Mütəllim Mütəllimov, Sahib Şürrükov kimi xanəndələrlə, xalq şairi Süleyman Rüstəmlə, məşhur həkimlər Emin Əfəndiyevlə, Əbülfəz Qarayevlə saatlarla Xəzərin sahillərində söhbətləşən Əli Zülalov 1963-cü il yanvarın 10-da 70 yaşında Xəzərlə, dostları və övladları ilə, ən başlıcası vaxtilə onu alqışlayan, qucaq-qucaq gülü ona ehtiramla bağışlayan tamaşaçıları ilə vidalaşdı. Fiziki yoxluğu ilə insanların ayrılan Azərbaycan operasının fədaisi «Respublikanın əməkdar artisti», «Şöhrət nişanı» ordenli

Şehirkar müsiqi diyarı olan Azərbaycanın Şuşa bölgəsinin müsiqi və teatr xadimləri vokal sənəti ilə yanaşı digər sahələri də inkişaf etdirmişlər. Xüsusiş opera sahəsində yaradılan obrazlar qüdrətli Qarabağ xanəndələrinin fədailiyi nəticəsində milyonlarla insanlara sevdirilmişdir. Bu haqda ustad sənətkar Sahib Şükürov deyirdi ki, opera sahnəsi çox çətin sahnədir. Burada aktyorluqla ifaçılıq qovuşur. Aktyor müğənniye, müğənni aktyora çevirilir. Bax, bu iki xüsusiyyət birləşəndə əsl sənət yaranır. Respublikanın əməkdar artisi, «Şöhrət nişanı» ordenli Əli Zülalov belə sənətkarlardan idi. Əli Zülalovu elə bil ki, allah opera sahnəsi üçün yaratmışdı. Onunla yerli olduğumuza görə mən tez-tez görüşürdüm. 1938-ci ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti dekadasında Əli Zülalov M.Maqomayevin «Nərgiz» operasında Molla Mütləkkim rolunu oynamışdı və şəxsən Stalin onu bəyənmişdi. Allah rəhmət eləsin, çox xoşxasiyyət, sadə, istedadlı, zəhməti sevən və qiymətləndirən adam idi. Əmisi Bülbülcan bütün Qafqaza səs salmış xanəndə olub. Onun yanında hər adam cəsarət edib oxumazmış. Şuşa elə bir yerdidi ki, orada oxumayan yoxdur. Oxuya bilmirsə, deməli, qiraqdan gəlmədi. Mən hələ uşaq

ikən Şuşanın adlı-sanlı xanəndərinin oxumağına qu-laq asmişam. Bax, elə Əli Zülalovun əmisi Əbdülbəqi Zülalov bilirsən, necə, səsi var idisə, o, oxuyanda hamı məəttəl qalırmış, 80 yaşında da oxuyurmuş. Bax, o, səs, o istedad Əli və Qəmbər Zülalovlarda o nəsildən, o kökdən keçmişdi. Bir də, torpaqdan, sudan, havadan da çox şey asılıdı. O barədə Şuşanı əvəz edən başqa yerin olduğunu inanmırıam».

Etiraf etmək lazımdır ki, Sovet hakimiyyəti ilərində Şuşanın mədəni siması tamamilə dəyişdi. Şəhərin qədim abidələri bərpa olundu, bəzilərində mədəin-kütləvi tədbirlər keçirilməsi üçün ixtisaslaşdırıldı. Məsələn, Zöhrabbəyovun evləri şəkil qalereyasına Cümə məscidi tarix-ölkəşünaslıq muzeyinə, Mamay məscidi Poeziya evinə çevriləməsi bu abidələrin mühalizəsi, içtimai-siyasi əhəmiyyəti və xalqın əksəriyyəti tərəfindən, xüsusiş kasıblar və ortabablar tərəfindən rəğbətlə qarşılanması fanatizmdən, xurafatdan uzaqlaşaraq elmi-mədəni inkişafə qədəm qoymasına şərait yaratmışdı.

Şuşanın elm, mədəniyyət mərkəzinə çevriləməsində Şuşa mədəni-maarif məktəbinin çox böyük əhəmiyyəti olmuşdur. 1921-ci ildə Şuşa müəllimlər semi-nariyası kimi fəaliyyətə başlayan bu orta ixtisas təhsil

Bəşər tarixində hər bir xalq özünün milli musiqisi, mədəniyyəti ilə tanınıb və dünya xalqları sırasında məhz mədəniyyət xalqları məhsürləşdirmişdir. Məhz bu səbəbdən bizim klassik muğamlarımız daima Şərqi poeziyasının yol yoldaşı olduğuna görə muğamı Şərqi himni adlandıraq yəqin ki, səhv etmərik. Azərbaycanda milli operaların muğama söykənməsi, görkəmli bəstəkar Fikrət Əmirovun təbirincə desək bu operaların «Muğam operası» adlandırılması təsadüfi deyildi. Milli operanın yaranmasında və inkişafında misilsiz xidmətləri olan Qarabağ xanəndələrinin Nizami, Xəqani, Nəsimi, Füzuli, Ş.Vurğun, Ə.Vahid kimi qüdrətli söz ustalarını el şənliklərindən, toylardan opera səhnəsinə gətirmələri tarixi hadisə idi. Bu işə ilk pərvərişi Şuşada tapmışdı.

Azərbaycanda milli teatrın yaranması XIX əsrin 30-cu illərinə təsadüf etsə də və 1873-cü il martın 22-də Bakı realni məktəbi həvəskarları truppasının M.F.Axundovun «Hacı Qara» komediyası ilə başlasa da, əyalətlərdə primitiv formada olsa da, Şuşada bu işə daha erkən dövrlərdə başlanmışdı. Bu haqda fransız romançısı Aleksandr Duma, dünya şöhrəti yazıçı İül Vernin, rus şairi Yakov Palonski, Serqey Yesenin, Çar III Aleksandr, Şalyapin, türk musiqişünası Rauf Yektəbəy, gürcü şairi Nikolaz Barataşvili və başqları hələ öz dövrlərində Şuşa musiqisinə, Şuşa mədəniyyətinə heyran qalmışlar və bu mədəniyyəti yaradınlara əhsən demişlər. Əlbəttə, doğma diyarımızın əzəməti ondadır ki, Bakı, Şirvan və digər regionlarda da görkəmli musiqi-teatr xadimlərimiz yetişmiş, mədəniyyətimizi zənginləşdirmişlər, amma, yəqin ki, hamı razılaşar ki, Qarabağ bu sahədə müstəsnə rol oynamışdır və Qarabağın «atıcı» Şuşa daima buna liderlik etmişdir və çox sevindirici haldir ki, bu ənənə hazırlıda Xan Şuşinskiyin davamlılarından Yaqub Məmmədovun, Arif Babayevin, İslam Rzayevin, Süleyman Abdullayevin, Mənsum İbrahimovun, Nəzakət Teymurovanın timsalında ləyaqətlə davam etdirilir.

XX əsrin 20-ci illərindən opera teatri da böhrandan çıxıb geniş, böyük yaradıcılıq yollarına qədəm qoymuş.

Bu dövr Əli Zülalovun gənclik illərinə təsadüf edirdi ki, bu zaman opera teatri maddi və mənəvi buxovlardan azad oldu. Onun yaratmaq imkanları müqayisədilməz dərəcədə artdı. Eyni zamanda qarşısında duran yaradıcılıq vəzifələri də qat-qat böyüdü. İndi opera teatri mədəni cəbhənin ön sıralarında durmali, yeni sosialist cəmiyyəti qurmaq, sovet adamlarını kommunizm ideyaları ruhunda tərbiyeləndirmək işində fəal iştirak etməli idi. Bu nəhəng vəzifələrin öhdəsində gələ bilmək üçün kamil sənətkarlıq, yüksək ifaçılıq mədəniyyəti və yeni repertuar – yeni musiqi əsərləri lazım idi. Köhnə səpkili muğam operaları bu yeni tələbləri ödəyə bilməzdi. Yeni opera və balet əsərləri yazmaq isə müəyyən nəzəri və əməli yaradıcılıq hazırlığı tələb edirdi. Buna görə 30-cu illərə qədər opera teatri öz repertuarını milli muğam operalarından, rus və Qərb klassiklərinin əsərlərindən tərtib edirdi. Lakin on ildən artıq sürən bu müddət səmərəsiz keçmirdi. Yeni ifaçı kadrların təlim və tərbiyəsi üçün sovet həkimiyətinin ilk illərində açılmış musiqi məktəbində,

dövlət konservatoriyasında, sonralar teatrın yanında studiyada hazırlanmış gedir və bu sahədə böyük nailiyətlər əldə edilirdi.

XX əsrin 20-ci illərində Əli Zülalov sohnədə ilk addımlarını atır. Ağdamskidən sonra Əli Zülalov qadın rollarının ən gözəl ifaçılarından biri kimi tanınır. 1921-ci ildə Azərbaycan artistlərinin bir qrupu respublikanın rayonlarına göndərilmişdi. Həmin briqadanın tərkibində Əli Zülalov və tarzən Qurban Pirimov da var idi.²⁴

Bu dövrdə opera sənətinə galən Əli Zülalov 1935-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir. O, Üzeyir Hacıbəyovun tələbəsi olmaqla ya-naşı, Müslüm Maqomayevlə də ciyin-ciyinə işləyib, Ölmez obrazlar yaratmışdır. O dövrdə adlarını çəkdiyimiz bəstəkarlar hər artistin özüne görə rollar yaradırdılar. Müslüm Maqomayev «Nərgiz» operasında Molla Mütəllim rolunu şəxsən atımı nəzərdə tutaraq yazımışdır. Qurani və islam dininin adət-ənənələrini yaxşı bildiyinə görə atam bu obrazi xüsusi məharətlə yaratmışdır.

²⁴ F. Şuşinski. Azərbaycan xalq musiqiçiləri. Bakı, 1985, səh. 89.

Atamın əmək kitabçasında 1937-ci ilin aprel ayında bu sözlər yazılmışdı: «M.Maqomayevin «Nərgiz» operasının yaranmasında böyük fəaliyyət göstəriyinə görə qiymətli hədiyyə ilə təltif edilsin».

Əli Zülalovun oynadığı Leylinin atası obrazını yaxşı xatırlayan və Leyli obrazının ifaçılarından biri olmuş, opera sənətinin inkişafında xüsusi xidmətləri olan SSRİ xalq artisti Fırangız Əhmədovanın dediklərindən. «Əli Zülalov şəxsiyyətli adam idi. Sənətdə çox həssas və ciddi idi. Qastrol səfərlərində dəfələrlə onunla birlikdə olduğuma görə onun süfrə mədəniyyətinin şahidi olmuşam. Əli müəllim həyatda necə idisə, səhnədə, sənətdə də elə idi. Mən o kişidə sünilik görmədim. Əli müəllim şuşalı olduğuna görə Şuşanın təbiətindən, gözəlliyyindən, saf suyundan tez-tez danışardı. Çox hikmətli, söhbətcil, müləyim, yoldaşlığa layiq adam idi. O, fərdi təqaüdə çıxandan sonra da operaya tez-tez gələrdi. Onun həyat sevərliyindən, əxlaqından, davranışından, xeyirxahlığından, mərdliyindən gənclər hamışa bəhrələnirdilər. İndiki şəraitdə, Qarabağ probleminin hələ də qaldığı bir dövrdə Əli Zülalovun Qarabağdan, xüsusilə Şuşadan başlanan ömrə yolunu izləmək, onu gələcək nəsillərə çatdırmaq inanın ki, milli

tariximizin zənginləşməsinə kömək edər. Allah Əli Zülalova rəhmət eləsin, ruhu şad olsun».

Üzeyir Hacıbəyovun 1937-ci ildə tamaşaşa qoyulan «Koroğlu» əsəri Azərbaycan opera sənətini və opera teatrını yeni mərhələyə qaldırdı. «Koroğlu» operası dinlənilməkdən başqa baxmaq üçün də əlverişlidir. O har cəhətdən kamil və bitkin əsər olduğu üçün onun təsir gücü də dərindir.

«Koroğlu» Azərbaycan opera sənətinin yeni mərhələsi və yüksək yaradıcılıq zirvəsi idi. Bu əsər Azərbaycan milli operalarında üslub problemini əməli surətdə həll etmişdir.

Sevindirici haldır ki, dahi bəstəkarın «Koroğlu» operasında Ehsan paşa rolunu Əli Zülalov oynamışdır. Bu rol Əli Zülalovun şöhrətini daha da artırılmışdır.

Müslüm Maqomayevin «Şah İsmayıllı» operasında Əli Zülalovun oynadığı Əbu Həmzə rolu uzun müddət tamaşaçılara yaddaşından silinməmişdir. Aktyor-müğənni bu obrazda çox məharətlə giri bilmişdir. Əbu Həmzədə sevgilisinin Şah İsmayılla sevişməsindən doğan qısqanlıq Əli Zülalovun oyununda çox ustalıqla tamaşaçıya çatdırılır. Xüsusilə onun Gülfazın atası ilə olan duetindəki təbiilik tamaşaçıları hey-

ran edər, onu ayaq üstə gurultulu alqışlara qərq edər dilər. Bu oyundan sonra zalda oturanların yarısı artıq tamaşanı bitmiş hesab edərək zah tərk edərdilər. Onun xalq içərisində pərəstişkarları çox idi.

1938-ci ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan inceşənəti on günlüyü Azərbaycan opera teatrinin inqilabdan sonrakı dövrdə əldə etdiyi nailiyyətləri nümayiş etdirdi. Ongünlük milli mədəniyyətimizin böyük təntənəsinə çevrildi. Teatr paytaxt tamaşaçılarına «Koroğlu», «Nərgiz», «Şahsənəm» operalarını və «Arşın mal alan» musiqili komediyasını göstərdi. «Koroğlu» (dirijor – Ə.Həsənov, rejissor – İ.Hidayətzadə, rəsam – R.Mustafayev) müəllifin fikrinə uyğun monumental üslublu, xalq hərəkatını bütün əzəməti ilə göstərə bilən realist bir tamaşa kimi canlandı. Xüsusilə rejissor İ.Hidayətzadənin işi və baş rolda Bülbülün məhərətlə çıxış etməsi bu tamaşanın şöhrətini bütün ölkəmizə yaydı. Bülbül Koroğlu obrazı üçün zəruri olan musiqi-vokal hünərinə malik olması sayəsində həmin rolu bütün vüsəti ilə, böyük zövqlə ifa etdi. Əsas rollarda çıxış edən aktyorlar – M.T.Bağirov (Həsən xan), Ə.Zülalov (Ehsan paşa), H.B.Hüseynov (Həm-

zəbəy), B.A.Mustafayev (İbrahim xan) müvəffəqiyyət qazana bildilər.

Dekadada Əli Zülalovun yaratdığı Molla Müttəlim obrazı İ.V.Stalinin çox xoşuna gəlmış və onu diqqətində saxlamışdır. Az keçməmiş atamı bu tamaşada oynadığı uğurlu rolə görə «Şöhrət nişanı» ordeni ilə təltif etmişdir.

Böyük Vətən müharibəsi illərində Əli Zülalov dəfələrlə tarzən Qurban Pirimovun müşaiyəti ilə cəbhədə əsgərlər qarşısında konsertlər vermişdir. Bu xidmətlərinə görə bir sırə təltif və medallarla, o cümlədən «Qafqazın müdafiəsi uğrunda» medalı ilə mükafatlanılmışdı. Müharibədən sonrakı dinc quruculuq illərində isə bacım Elmira Zülalova atamı dəfələrlə verdiyi konsertlərdə royalda müşaiyət etmişdir.

1917-ci ilin payız günlərindən biri idi. Artıq Bakı mühitində uyğunlaşmış, şəhərin mədəni həyatına bələd olmuş, Z.Tağıyev teatrının adını tamaşaçısına çevrilmiş gənc Əli Zülalov öz daxili aləminin hökmü ilə səhnəyə can atıldı. Bu istedadlı gənc artıq «Leyli və Məcnun» operasından bütün obrazların sözlərini əzber bildirdi. Yalnız onunla məşq edən, onu uyğun gəldiyi rola hazırlayan rejissor lazımlı idi. Lakin dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyov onu bir illik sınaq dövründən sonra 1918-ci ildə Opera və Balet teatrında xorda oxumağa razılıq verdi. Bu hadisəni Əli Zülalov belə şərh etmişdi: «Mən 1917-ci ildən Opera və Balet teatrına gəlib gedirdim, amma musiqi savadım olmadığına görə klassik rollarda oynamaya risk etmirdim. Rəhmətlilik Üzeyir bəy mənə məsləhət etdi ki, mən səhnə fəaliyyətimə xordan başlayım. Sonradan başa düşdüm ki,

Üzeyir bəy məni xora qəbul etməklə mənə orkestr sadı, səhnə mədəniyyəti dərsi, aktyorun səliqə-səhmanlı geyinməyini, bir sözə, artistlik dərsi verirmiş. Mən Üzeyir bəy dühəsi və ruhu qarşısında daima baş əymışəm. Xan Şuşinski demiş: «Üzeyir Hacıbəyov kimmi dahilər dünyaya 500 ildən bir gəlir».²⁵

Əli Zülalovun xanəndə aktyor kimi formalasmasında əmisi Əbdülbəqi Zülalovun böyük rolü olmuşdur. Qafqazın böyük sənətkar, nəinki Qafqazda, eləcə də Orta Asiyada, Şərqi ölkələrində tanınan Zülalov Əbdülbəqi Kərbələyi Əli oğlu (Bülbülcən) 1875-ci ildən 1905-ci ilə qədər Tiflisdə yaşamışdı. 1905-ci ildən Bakıya köçən, Qarabağda, Gəncədə, Lənkəranda, Bakıda el şənliklərində iştirak edən Əbdülbəqi Zülalov qardaşı uşaqları Əli və Qənbər Zülalovlara da təkcə maddi cəhətdən deyil, mənəvi cəhətdən də yardım etmişdi. Sonralar, yəni 1916-ci ildə Bakıya gələn Əli və Qənbər Zülalov qardaşları əmirləri Bülbülcənin qayığı ilə inkişaf edirlər. Qafqazın böyük xanəndəsi sonralar pedaqoji fəaliyyətlə də məşgül olduğuna görə Üzeyir Hacıbəyovun təşkil etdiyi musiqi məktəbi istedadlarının üzə çıxmasına kömək edirdi. Belə istedadlardan olan

²⁵ Əli Zülalovun şəxsi arxiv. Bakı, 2007.

lir və ifa olunan əsərdə hər müğənninin öz funksiyası olur. İfaçının peşəkarlığı və qeyri-peşəkarlığı xorda dərhal özünü bürüzə verir. Bu haqda Əli Zülalovun xatirələrinin birində deyilir: «1920-ci ilin oktyabr ayı idi. Azərbaycan KP MK-nin təşəbbüsü ilə rayonlara ezam olunduq. Gəncə, Goranboy, Samux, Qazax, Şəmkir, Tovuz, Ağstafa, Gədəbəy, Daşkəsən və başqa bölgələrdə konsertlər verirdik. Mənə 982 №-li mandat verilmişdi. Bu tədbir «Həftəlik kəndli ərzaq kompaniyası» adlanırdı. Gəncədə ilk konsertimiz çox uğurlu oldu. «Leyli və Məcnun» operasından bir parça göstərdik. Pərdə endiriləndən sonra bir cavan oğlan səhnəyə çıxıb aparıcıya balaca bir kağız verdi. Orada xahiş olunurdu ki, Əli Zülalov Qaçaq Nəbinin atına həsr olunmuş «Boz at» mahnısını oxusun. Uşaqlıqda bu mahnını çalğısız-filansız çox oxumuşdım. Ona görə də bu mahnının məqsiz-filansız oxudum. Mahni sona çatanda məni gurultulu alqışlarla qarşılıdlar və xahiş etdilər ki, bir mahni da oxuyum. İkinci mahnim «Qapıda duran mənəm mən» mahnısı oldu. Şuşada tez-tez eşitdiyi bir mahnını Əli Zülalov elə oxuyur ki, Gəncə tamaşaçıları onu sürəkli alqışlarla yola salırlar. Bu haqda opera müğənnisi N.Nərimanov Əli Zülalovun

Gəncə zəhmətkeşləri ilə görünüşü belə təsvir etmişdir: «1920-ci ilin payızında bizi mandatlandıraraq rayonlara göndərmişdilər. Bizimlə birgə Üzeyir Hacıbəyov və başqa xadimlər, şairlər, alimlər, partiya rəhbərləri də getmişdilər. Gəncədə zəhmətkeşlərlə ilk görüşlər oldu. Hələ inqilabdan qabaq məşhur olan xanəndələr, artistlər bu konsertdə iştirak edirdilər. Əli Zülalov tamaşaçıların xahişi ilə iki mahni oxudu. Mən onda gördüm ki, xanəndələr diyarından olan, müğənnilər bulğandan su içən bu oğlan necə gözəl oxudu. Düzü opera müğənnisinin xalq mahnlarını belə avazla, şirinliklə oxumasını təsəvvür etməzdim. Deyirdilər ki, səs Allah vergisidir. Bu kələmi ilk dəfə kim işləbidsə rəhmət ona. Vallah Əli Zülalovun ara-sıra xalq mahnlarını oxuduğunu eşitmədim, amma tamaşaçılar qarşısında onun xalq mahnlarını belə gözəl ifa etməsini ilk dəfə görürdüm. Səfərdə olduğumuz müddətdə Əli Zülalov bizi heyran etdi».²⁷

Azərbaycan milli opera sənəti XX əsrin 20-30-cu illərində özünün yeni inkişaf mərhələsinə daxil olmaqdır idi. Bu dövrdə H.Q.Sarabski, M.T.Bağirov kimi tənimsiz səhnə ustaları ilə ciyin-ciyinə işləmək həm mə-

²⁷ N.Məmmədovun xatirələrindən.

yevə, Həqiqət Rzayevaya çatanda Həqiqət xanım Səməd Vurğuna müraciət edərək: - Səməd müəllim, bəlkə Koroğlu operasından kiçik bir sahnə göstərək? Əlini Bülbülə uzadaraq, «Koroğlu»muz da buradadır. Səməd Vurğun sevincək halda: - çox yaxşı elə burlar Koroğlunun oylaqları olmuyusmu? Beləliklə, təbiətin qoynunda Koroğlu operasından bir sahnə göstərdilər. Bülbül, Həqiqət Rzayeva, Xanlar Haqverdiyev və Əli Züllalov bir sahnə göstərdilər ki, hamı heyran qaldı. Camaat sevimli sənətkarları xeyli alqışladılar. Bundan sonra Səməd Vurğun üzünü Əli Züllalova tutaraq aya, Əli müəllim, yadımdan çıxmışdı, sən həm də «Şöhrət nişanı» ordenli aktyorsan, eləmi? - Əli müəllim yerdən cavab verdi: - Səməd müəllim, elədi, o çoxdan olub. Səməd Vurğun təmkinini pozmadan a, çoxdan olduğundan xəbərim var. Hələ ondan da xəbərim var ki, sən Stalin yoldaşı o vaxt Moskvada öz məharətinlə yaman təəccübəldirmişdin haa! Ətrafa alqış sədaları yayıldı və görüşü idarə edən Səməd Vurğun yenidən Şövkət xanıma tərəf qanrilaraq a, Şövkət xanım sənə yenə qulaq asmaq istəyirlər, nə deyirsin? - Ay Səməd müəllim, yol gəlmışik, yorulmuşuq, bəlkə sabaha qalsın? Səməd Vurğun yenə də öz hazırlıqlığı ilə hamis-

ni heyran etdi və üzünü Şövkət xanıma tutaraq: - A, Şövkət xanım, insanda gözəllik, səs və başqa xüsusiyyətlər - bunlar hamısı gəldi-gedərdi, təbiətin yaratdığı çiçəklər kimi. Bu gün var, sabah yoxdu. Sabah təbiət daha ətirli çiçəklər yaradacaqdır. Özün bil sonra peşman olarsan haa! Camaat böyük şairin zarafatını alqışlarla qarşılıdı. Şairin bu zarafatı Şövkət xanımın da ürəyindən oldu. Bu sözdən sonra meydən qızışdı. Şövkət xanım elə gözəl oxudu ki, digər xanəndələr də ona qoşuldular. Əli Züllalov Osmanlinin ariyasından bir parçanı oxudu. Açıq havada mikrafonsuz oxuyan Əli Züllalova Səməd Vurğun təşəkkür edərək: - Ayə, Əli, sən bu dağları lərzəyə gətirdin ki. Sonra camaata müraciət edərək: Əli Züllalov elə-bələ oxumalı idi. Axi, o, Qarabağın dilber güşəsi, Azərbaycanın konservatoriyası adlanan Şuşada doğulub. O, qarabağlı olduğuunu görürsünüz də, sübut etdi. Əli müəllim zaraflatla: «A, Səməd müəllim, yoxsa qarabağlılığıma şübhə edirsin?» «Ə, yox nə danışırsan; sən əsil qarabağlısan».

O, görüşdən sonra Azərbaycanın incəsənət xadimlərinin, o cümlədən böyük şairimiz Səməd Vurğunun xoş siması əbədi olaraq qəlbimdə həkk olundu. Doğrudan da belə görüşlər insan ömrünün yadda qal-

Mustafayeva, Səltənət Quliyeva və başqları gənc kadrlarımızdır.

Respublikanın əməkdar artisti Hüseynağa Hacıbababəyov, Yaqub Rzayev, Böyükəga Mustafayev, Şirzad Hüseynov, Xanlar Haqverdiyev, Əlövsət Sadıqov, Əli Zülalov və bir çox başqa istedadlılar da musiqi mədəniyyətimizdə xüsusi yer tuturlar».²⁸

Azərbaycanın klassik bəstəkarlarından olan və Azərbaycan Dövlət Opera və balet Teatrının direktoru işləmiş Fikrət Əmirov Əli Zülalovun aktyorluq və ifaçılıq fəaliyyətini imza etdiyi xasiyyətnamədə belə təsvir edirdi: «Zülalov Əli Əbdü oğlu 1893-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Əli Zülalov 1917-ci ildən Bakı opera səhnəsində fəaliyyətə başlamış o, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının aparıcı aktyoru, solisti kimi çox böyük uğurlar əldə etmişdir. Əli Zülalovun gözəl səsi, səhnə mədəniyyəti və davranışları gənclərə nümunə olmuşdur. 1940-ci ildə Əli Zülalova Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti fəxri adı verilmişdir. Uzun müddətli səhnə fəaliyyəti ilə tamaşaçılara sonuz rəğbətini qazanan Əli Zülalov geniş tamaşaçı kütlesinin məhəbbətini qazanmışdır.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının direktoru: F.C.Əmirov.²⁹

Əli Zülalovun nevəsi Farhad Hacizade 6 sayılı
məktəbin birinci sınıf şagirdi. 1981-ci il.

Əli Zülalovun nevəsi Farhad Hacizade 6 sayılı
məktəbin birinci sınıf şagirdi. 1981-ci il.

²⁸ M.Çəmənli. Sənətkar ömrünün izləri. Bakı, 2006, s. 38.

²⁹ Azərbaycan Opera və Balet Teatrının arxiv. F. 8, vərəq. 8.

Əli Zülalovun qızı Zemfira Zülalova Bakıda anadan olmuşdur. Əslən Şuşa şəhərindəndir.

1947-ci ildə Bakıdakı 132 sayılı orta məktəbin 1-ci sinifinə daxil olub, 1957-ci ildə həmin məktəbi bitirmişdir.

O, 1958-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinə qəbul olunmuş, 1963-cü ildə oranı müvəffəqiyyətlə bitirmiştir.

1964-cü ildə Azərbaycan EA nəşriyyatında əmək fəaliyyətinə başlamışdır. 1967-1970-ci illərdə Azərbaycan EA-nın Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunun aspiranturasında oxumuşdur.

1975-ci ildə «Qadınlar arasında dindarlığın təzahürləri və elmi ateizm tərbiyəsi» mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmiş, fəlsəfə elmləri namizədi alimlik dərəcəsinə layiq görülmüş və orada 1977-ci ilə qədər baş elmi işçisi vəzifəsində çalışmışdır.

Respublikamızda qadınların fəal quruculuğa cəlb olunması işində yaxından iştirak edərək, o, 1977-ci ilin sentyabrından Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda baş müəllim, sonra isə dosent vəzifəsində çalışmışdır.

1986-ci ildən bu günə kimi Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin «Fəlsəfə» kafedrasında, eyni zamanda Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin «Humanitar elmlər» kafedrasında dosent vəzifəsində çalışır.

Universitet Elmi Şurasının üzvi olmuş, nüfuzlu nəşrlərdə çap edilmiş 76 elmi əsərin, o cümlədən 1 monoqrafiya, 10 dərs vəsaitinin, program və metodik göstərişlərin müəllifidir. Üç dəfə Fəxri Fərmanla töltif olunmuşdur.

Adı 2003-cü ildə nəşr edilmiş «Azərbaycanın Tanınmış xanımları» adlı kitabına düşüb.

İki övlad anasıdır.